XIX SOOME-UGRI KEELTE JA MURRETE SÜGISSÜMPOOSION

“Põliskeelte väljakutsed tänapäeva maailmas”

5. november 2026

TEESID/ABSTRACTS

Sisukord

Top-down and grassroot trends of Mansi language use in the 21st century 1

Csilla Horváth (University of Helsinki)

Becoming a Reader in North Sámi: Language-Specific Pedagogy and the Future of Indigenous Languages 2

Berit-Ellen Juuso (Sámi University of Applied Sciences)

Who are Livonian speakers today? Rethinking speakerhood in a revitalization context..... 3

Valts Ernštreits (The University of Latvia Livonian Institute), Gunta Kļava (The University of Latvia Livonian Institute), Bridget Moran-Nae (University of Tartu, The University of Latvia Livonian Institute)

Narva ingerisoomlaste keelehoiakutest 4

Dmitrii Filkin (Tartu Ülikool)

Kas keelt saab taastada, kui puudub loomulik põlvkondade vaheline keele ülekanne: vadja 5

Heinike Heinsoo (Tartu Ülikool, Lvivi Ivan Franko Ülikool)

Võro keelepoliitika Eestis 6

Sulev Iva (Võro Instituut, Tartu Ülikool)

Keeleideoloogiad võru ja seto keele kasutust, korraldamist ja hooldamist mõjutamas 7

Helen Plado (Tartu Ülikool, Võro Instituut), Liina Lindström (Tartu Ülikool), Triin Todesk (Tartu Ülikool)

Tähelepanekuid Venemaa soome-ugri keelte olukorrast 8

Sven-Erik Soosaar (Eesti Keele Instituut)

When a Language No Longer Pays: The Kreevins, Identity and the Sociology of Language Revitalization 9

Dmitrijs Ščegoļevs (University of Latvia)

Top-down and grassroot trends of Mansi language use in the 21st century

Csilla Horváth (University of Helsinki)

The collapse of the Soviet Union found the Mansi living a life very similar to the other Arctic indigenous minority peoples of the Russian North. By the turn of the millennia, the situation started to change significantly, the socioeconomic development of the Khanty-Mansi Autonomous Okrug resulted in a growing infrastructure of state-funded Ob-Ugric scientific and cultural institutions. The visibility and growing prestige of the local indigenous languages and cultures in their multi-ethnic environment ultimately led to the emergence of various grassroot initiatives, including those aiming to maintain and revitalise the Mansi language and culture. The symbiosis of these activities lasted until the early 2010s. Then state support started to decrease, surveillance grew stronger, and although independent Mansi activism became more visible and more digital, in 2022 the previously flourishing domains of unofficial language use became silent overnight.

The presentation introduces the latest census data, changes in language acquisition, old and new domains of Mansi language use, with special attention to the role of traditional Mansi rituals, the Mansi-language media and language technology tools in maintaining Mansi language use, comparing trends during the years of the Covid-19 pandemics and the full-scale Russian invasion of Ukraine.

Becoming a Reader in North Sámi: Language-Specific Pedagogy and the Future of Indigenous Languages

Berit-Ellen Juuso (Sámi University of Applied Sciences)

Learning to read in an Indigenous language raises questions about how literacy education can respond to the language's sound system, orthography and the varied linguistic environments in which children grow up. This presentation examines these questions through research on early reading in North Sámi.

Drawing on my doctoral study of 36 pupils in Sámi-medium education in Norway and Finland, I discuss children's decoding skills and their knowledge of letter–sound correspondences. The pupils were assessed in the spring of the year they turned eight. The findings show variation across letters and tasks: producing the sound associated with a written letter and identifying the letter corresponding to a spoken sound did not always yield the same results. These patterns highlight the importance of examining specific skills alongside overall reading performance.

The presentation considers the implications for teaching, assessment and teacher education. Particular attention is given to the relationship between spoken and written language and to the need for teaching materials that address North Sámi linguistic features. Findings concerning decoding are distinguished from broader questions of reading comprehension, and the limitations of a small, cross-sectional study are acknowledged.

Finally, I introduce the ongoing Lohkanlihkku project as an example of work to develop Sámi reading materials and strengthen teachers' expertise. I argue that language-specific literacy pedagogy is an important part of creating opportunities for children to use Indigenous languages in education and everyday life.

Who are Livonian speakers today? Rethinking speakerhood in a revitalization context

Valts Ernštreits (The University of Latvia Livonian Institute), Gunta Kļava (The University of Latvia Livonian Institute), Bridget Moran-Nae (University of Tartu, The University of Latvia Livonian Institute)

Livonian, a Finno-Ugric language indigenous to Latvia, is recognized as one of the most endangered languages in Europe, with speaker numbers estimated at around 30. But who are these speakers, where and when do they use the language, and what does being a "speaker" mean in the current Livonian revitalization context? Drawing on our work as researchers at the University of Latvia Livonian Institute – including our ongoing project on language transmission – and on observations of language use at Livonian cultural and linguistic events, this paper examines these questions.

We argue that the label "speaker" blurs meaningful distinctions within a very small, extraterritorial, and scattered speech community. Some modern speakers of Livonian acquired the language in childhood within bilingual families, some fitting the profile of "heritage speakers" – raised with some exposure to a minoritized or ancestral language at home, typically alongside a dominant language, without necessarily achieving full native-like proficiency. Others fit the profile of "new speakers" – individuals with little or no home exposure to Livonian who have acquired it later through courses, immersion, self-directed learning, or community-based revitalization efforts. A further group participates regularly in Livonian cultural life without speaking the language actively, occupying a position closer to what earlier work has termed semi-speakers, while others engage with the community from its edges through scholarship or heritage ties alone. Taken together, however diverse in profile and proficiency, these groups constitute the body of Livonian speakers today.

We further examine the sociolinguistic ecosystem – the actors, events, spaces, and relationships – that brings these groups together and sustains language use. A striking feature of the Livonian case is that younger community members are among the most active participants in current language use and acquisition, complicating conventional assumptions about who drives revitalization.

Narva ingerisoomlaste keelehoiakutest

Dmitrii Filkin (Tartu Ülikool)

Ettekanne käsitleb Narvas elavate ingerisoomlaste keelehoiakuid, seost keele ja identiteedi vahel, uurib soome keele, eesti keele ja vene keele oskuse vastastikku mõju. Ettekande autor püstitab hüpoteesi, et soomepärase perekonnanime olemasolu võib viidata nimekandja soome keele ja eesti keele oskusele. Teoreetiliselt hõlmab ettekanne selliseid aspekte nagu Ingerimaa ajaloolise piirkonnana, ingerisoomlaste etnonüümid, ingerisoomlaste küüditamised ja Venemaa Leningradi oblasti soome-ugri keelte ja murrete staatus tänapäeval, ingerisoomlaste elulood ja keeleoskus. Ettekande praktilises osas autor käsitleb ingerisoomlaste keelehoiakuid ja arvamusi nende oma keeleoskuse kohta, uurib mis tasemel ingerisoome päritoluga inimesed valdavad läänemeresoome keeli (soome keel ja/või ingerisoome murre ja eesti keel) ja seostab ingerisoomlaste identiteeti keeleoskusega. Ettekandes on esitatud samuti autori enda tehtud tähelepanekud ning järeldused Narvas elavate ingerisoomlaste identiteedi, keeleoskuse ja keelte kasutamise kohta.

Kas keelt saab taastada, kui puudub loomulik põlvkondade vaheline keele ülekanne: vadja

Heinike Heinsoo (Tartu Ülikool, Lvivi Ivan Franko Ülikool)

Vadja keel on üks kõige ohustatumaid läänemeresoome keeli. Tänapäeval on vadja keel peamiselt vanema põlvkonna ja kultuuripärandi keel. Rahvaloendused näitavad, kui keeruline on väikest rahvast statistiliselt määratleda.

Pärast Teist maailmasõda on vadja keelt põhjalikult uurinud Eesti lingvistid. Heinike Heinsoo alustas 2010. aastal kümme aastat kestnud projekti „Ämmesse vunukkassa“, mille põhirõhk oli vadja keelt oskavate vanainimeste ja nende lastelaste kokkuviimisel. Projekti tulemusena ilmus arvukalt publikatsioone. Õpetamistraditsiooni jätkas Nikita Djačkov.

Vadja kultuuri säilitamise keskuseks on kujunenud Luuditsa küla ja sealne vadja kultuuri muuseum. Muuseumi traditsiooni algatas Tatjana Jefimova 2003. aastal. Viimase 15 aasta jooksul on oluline olnud Marina Iljina tegvus.

Venemaa regionaalses meedias on vadja kultuuri kajastatud peamiselt folkloori, muuseumide ja kultuuriprojektide kaudu.

Vadja kultuuri tutvustavad tänapäeval ka Narvas tegutsev Vadja Kultuuri Selts ja Katja Kuznetsova koos oma perekonnaga.

Viimastel aastatel on esile kerkinud Andrei Josu ehk Andrei Tradersoniga seotud vadja-teemaline tegevus, sealhulgas VADDA RISSI medal, vadja sõnaraamat jm.

Vadja keele olukord näitab, kui kiiresti võib väike keel hääbuda. Sellest kavatsen oma ettekandes kõneleda.

Võro keelepoliitika Eestis

Sulev Iva (Võro Instituut, Tartu Ülikool)

Võro ja seto organisatsioonid on aastakümneid võidelnud selle nimel, et kujundada Eesti seadusi jm keelepoliitikat selliseks, mis lõunaeesti ohustatud keeli päriselt tunnustaks, kaitseks ja arendaks nii hariduses, meedias kui muudel elualadel.

Esitatud on seaduste muutmise ettepanekuid ning nõudmisi ja ettepanekuid keele-, haridus-, meedia- jm poliitka muutmiseks (nt DCV 2023, EKN 2023; Plado, Lindström 2025). Selleks on saadetud ametlikke kirju ning algatatud avalikke pöödumisi ja petitsioone (nt PET 2025).

Ehkki Eesti riigi poolt on juba aastakümneid teatud toetus lõunaeesti keeltega tegelemiseks olemas, pole see kaugeltki piisav nende elavate keeltena säilimiseks (vt Lindström jt 2024). Katsed muuta Eesti keelepoliitikat lõunaeesti keelte suhtes toetavamaks on aga enamasti põrkunud Eesti riigi vastuseisule. Keeleteadlaste ning võro ja seto organisatsioonide ühisavalduste (nt CIFU 2025, EKN 2024) survel on Eesti riik küll olnud lõpuks sunnitud midagi ette võtma, kuid seejuures keeldutakse endiselt tunnustamast lõunaeesti keeli keeltena ning jätkatakse nende võrdsustamist eesti keele murretega (RKK 2025).

Ehkki muutused toimuvad väga visalt ja suure vastupanuga, on teatud positiivseid nihkeid siiski märgata, mis lubab loota, et algatustest sünnib koostöö, mis viib lõunaeesti keelte tunnustamiseni ja hädavajalike keelepäästeplaanide elluviimiseni.

Allikad

CIFU 2025 = Avalik pöördumine lõunaeesti keele kaitseks: https://keel.ut.ee/et/uudis/avalik-poordumine-lounaeesti-keele-kaitseks

DCV 2023 = I Võrokõisi kongressi otsus võro keele õiguisist, võrokiilsest haridusõst, meediäst, kultuurist ja võro keele avaligust pruukmisõst: https://vorokongress.ee/i-vorokoisi-kongressil-vasta-voetu-otsussoq/

EKN 2023 = Ettepanek: seto ja võro keelt võiks saada märkida registritesse emakeelena. ERR: https://www.err.ee/1608986750/ettepanek-seto-ja-voro-keelt-voiks-saada-markida-registritesse-emakeelena

EKN 2024 = Arvamus keeleseaduse väljatöötamiskavatsuse kohta. Eesti keelenõukogu: https://dok.hm.ee/et/document.html?id=0572d200-6d7c-41d6-a771-07bb9ed0d2ab

Lindström, Liina; Pilvik, Maarja-Liisa; Plado, Helen; Todesk, Triin 2024. Võro ja seto keelevahetus XX–XXI sajandil. Kas pöördumatu protsess? Keel ja Kirjandus, 5, 449–476. DOI: 10.54013/kk797a3.

PET 2025 = Seto, võru, mulgi ja tartu keel lõunaeesti piirkonnakeeleks. Petitsioon. Seto Kongressi Vanemate Kogu - Rainer Rahasepp, Võrokeste Kongressi Vanemate Kogu - Rainer Kuuba, 22.04.2025: https://rahvaalgatus.ee/initiatives/1395-seto-v%C3%B5ru-mulgi-ja-tartu-keel-l%C3%B5unaeesti-piirkonnakeeleks

Plado, Helen; Lindström, Liina 2025. Lõunaeesti keel vajab keeleseaduse toetust. ERR, Novaator: https://keel.ut.ee/et/uudis/helen-plado-ja-liina-lindstrom-lounaeesti-keel-vajab-keeleseaduse-toetust

RKK 2025 = Vastus kollektiivsele pöördumisele "Seto, võru, mulgi ja tartu keel lõunaeesti piirkonnakeeleks“. Riigikogu Kultuurikomisjon: https://rahvaalgatus.ee/initiatives/1395/files/3262

Keeleideoloogiad võru ja seto keele kasutust, korraldamist ja hooldamist mõjutamas

Helen Plado (Tartu Ülikool, Võro Instituut), Liina Lindström (Tartu Ülikool), Triin Todesk (Tartu Ülikool)

19. sajandi teisel poolel tõusis Eestis esile arusaam, et üks rahvas vajab üht keelt. Erinevatel põhjustel oli lõunaeesti kirjakeel see, mis käibelt eemale jäi (Laanekask 2004, Raag 2008). 20. sajani alguses koos eesti keele teadliku arendamisega levis ühiskonnas standardkeeleideoloogia, millega kaasnes purism. Need kolm ideoloogiat valitsesid Eesti ühiskonnas kogu iseseisvusaja ja ka nõukogude perioodi. (Vt nt Lindström. Risberg, Plado 2023.)

Oma ettekandes analüüsime võru ja seto keele elujõudu nende ideoloogiate taustal. Vastame kolmele uurimisküsimusele:

1) kuidas mõjutasid keeleideoloogiad võru ja seto keele kasutust 20. sajandi jooksul? Sellele küsimusele vastame keelevahetuse uurimiseks tehtud veebiküsitluse (2022) avatud vastuste põhjal;

2) kuidas on domineerivad keeleideoloogiad mõjutanud võru aktivismi, keelekorraldust ja keelehoolet 1990. ja 2000. aastatel? Sellele vastamiseks analüüsime võru keele korraldamist käsitlevaid kirjutisi ja võru keele toimetajatega tehtud intervjuusid;

3) kas ja kuidas võru keelekogukonna liikmed peegeldavad nimetatud ideoloogiaid? Sellele küsimusele otsime vastust FB rühma „Võro kiil“ postitustest.

Näeme, et 1960. aastatest alanud keelevahetus võru ja seto keelelt eesti keelele oli tugevalt seotud ühiskonnas valitsenud keeleideoloogiatega ning lõunaeesti keele tõrjumisega avalikust kasutusest. Siit lähtuvalt küsime, kas pikalt valitsenud keeleideoloogiate pehmenemine 2000. aastatel (nt Ehala 2004) on mõjutanud võru ja seto keele kasutust. Valitsenud keeleideoloogiad on mõjutanud ka võru keelekorraldust (ja keelekogukonda): keelekorraldus on küll loobunud standardkeele ideoloogiast, kuid on üle võtnud purismi.

Kirjandus

Ehala, Martin 2004. Keelehoid ja mitmikidentiteet. Karl Pajusalu, Jan Rahman (toim.). *Kiil' ja hindätiidmine: konvõrents' Rõugõn, 23.-25. rehekuu 2003* (Võro Instituudi toimõndusõq 16). Võro: Võru Instituut, 11–22.

Laanekask, Heli 2004. *Eesti kirjakeele kujunemine ja kujundamine 16.–19. sajandil*. Dissertationes philologiae Estonicae Universitatis Tartuensis 14. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Lindström, Liina, Lydia Risberg, Helen Plado 2023. Language ideologies and beliefs about language in Estonia and Estonian language planning. *ESUKA/JEFUL* 14 (1), 7–48.

Raag, Raimo. 2008. *Talurahva keelest riigikeeleks*. Tartu: Atlex.

Tähelepanekuid Venemaa soome-ugri keelte olukorrast

Sven-Erik Soosaar (Eesti Keele Instituut)

Pärast Venemaa täiemahulist sissetungi Ukrainasse on Eesti asutuste kultuurikontaktid Venemaa soome-ugri organisatsioonide ja asutustega katkenud ning info nende keelte seisundi kohta piiratud.

Seda lünka püüab täita Fenno-Ugria Asutuse 2026. aastal koostatud raport Venemaa soome-ugri rahvaste olukorrast, kus on käsitletud viimaste aastate arenguid ja sündmusi, mis on neid rahvaid mõjutanud. Soome-ugri keelte olukord on viimastel aastatel halvenenud nii venestamisele hoogu andvate seadusandlike muudatuste kui sõjast tulenevate demograafiliste muutuste tõttu. See avaldub nii omakeelse koolihariduse vähenemises kui ilu- ja ajakirjanduse avaldamise kahanemises.

Suurtel keelemudelitel põhinevad tehisintellekti rakendused tuginevad peamiselt inglise ja teistel rahvusvahelises suhtluses kasutavatel keeltel, sest väikese kõnelejate arvuga keeltes on vähe materjali, millel keelemudeleid treenida. See avaldub ka soome-ugri keelte puhul – eriti ilmneb see Venemaal kõneldavate soome-ugri keelte puhul.

When a Language No Longer Pays: The Kreevins, Identity and the Sociology of Language Revitalization

Dmitrijs Ščegoļevs (University of Latvia)

The Kreevins (*krieviņi*) of Latvia, descendants of Votic-speaking people transferred from Ingria to the Bauska region in the fifteenth century, provide a case for examining language loss and revitalization as **social rather than purely linguistic processes**. Their language disappeared from everyday use during the nineteenth century through gradual shift to Latvian (Ščegoļevs 2020).

This paper approaches language shift through **prestige, utility and linguistic capital**. Minority languages lose speakers when dominant languages provide greater access to education, employment, mobility, social networks and increasingly globalized media environments (Fishman 1991; Heller 2010). Urbanization, migration and the disappearance of traditional lifeways further reduce the domains in which small languages remain socially useful. Language shift may therefore appear as an individual "choice", while actually occurring within profoundly unequal structures of opportunity.

The Kreevin case raises two questions. **What should be revitalized when the historical language has disappeared?** Should contemporary Kreevins reconstruct Krevinian from historical documentation, adopt surviving Votic, or use a larger related language providing access to a broader cultural and media ecosystem? And, more fundamentally, **what constitutes identity today?** If identity no longer requires a shared territory, traditional livelihood, continuous language transmission or even fluency in an ancestral language, language revitalization may concern not simply restoring communication but constructing new forms of belonging.

Drawing on linguistic capital, "new speakers" and postvernacularity (Heller 2010; O'Rourke et al. 2015; Shandler 2006), the paper views revitalization as negotiation between **authenticity, identity and utility**. The Kreevin case asks whether an extinct language can become socially meaningful again through cultural production, education, digital media and transnational networks—and ultimately: **what exactly are we trying to save when we save a language?**

References

Fishman, Joshua A. (1991). Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages. Multilingual Matters.

Heller, Monica (2010). The Commodification of Language. Annual Review of Anthropology, 39, 101–114. https://doi.org/10.1146/annurev.anthro.012809.104951

O'Rourke, Bernadette, Joan Pujolar & Fernando Ramallo (2015). New speakers of minority languages: The challenging opportunity. International Journal of the Sociology of Language, 2015(231), 1–20. https://doi.org/10.1515/ijsl-2014-0029

Shandler, Jeffrey (2006). Adventures in Yiddishland: Postvernacular Language and Culture. University of California Press.

Ščegoļevs (2020). Ščegoļevs Dmitrijs, Skrupskelytė, Daiva. 2021. Žiemgalos krievingai (vodai): praeitis ir dabartis = Zemgales krieviņi (voti): pagātne un tagadne. Vilnius: Litera.